

Marjan Dovjak

Aleksander Bassin

Retrospektivnu izložbu pokojnog slikara Marjana Dovjaka, koju su zajednički (uz pomoć docenta Marijana Tršara, napisao i uvod u katalog) priredili Galerija u Idriji i ljubljanska Moderna galerija, teško je oceniti kao zaokruženu celinu. Pre svega, zbog prerane smrti autora kome, ako se prisetimo njegovih ranijih izlaganja, nikada nismo brojali godine. Nismo ih brojali ovom izvanredno vrednom, u sebe zatvorenog, slikaru, koji je upravo pred sudbinskim životnim činom, sam prikazao pregled svog rada u poslednjih nekoliko godina; upravo zbog te vrednoće i svojevrstne svežine s kojom je umeo iznenaditi, nadoknađujući stvaralački muk protekle decenije, čini svaki novi susret sa njegovim delom doživljaj za sebe.

Izložba je obuhvatila Dovjakov opus u njegovim najubedljivijim i najjasnijim fazama od 1950. godine pa dalje. Uprkos analizama, koje pojedine faze svakako zaslužuju, ne možemo se otići osnovnom utisku koji se provlači kao crvena nit, sve do godine 1972. Dovjakov izraz je značajni slovenački primer susreta i odjeka ekspresionizma i kubizma, sučreća koji je istovremeno (ta težnja je očigledna) doneo novu dimenziju, nov duh. U tom traženju konačnog, otkrivanju teme, u prosecu koji je bio izrazito dugotrajan, povezan pre sa radnim naporom no sa tankočutnim stvaralačkim nemirom, katkad s dobrotom ili ukrštanjem formalnih dopuna i ostvarenja, Dovjak je bio izvanredno aktivan, ali i samostalan slikar, pre svega zatvoren u sebe, otvarajući se samo za trenutke, one najznačajnije.

Janez Bernik

Aleksander Bassin

Devetnaest sitotiska, među njima i tri kojima se Janez Bernik predstavio na velikoj međunarodnoj izložbi grafike na poslednjem venecijanskom bijenalu, ovoga puta sabrani u mapu, svakako predstavljaju stupanj grčevitog traganja ovog poznatog stvaraloca. Traganje koje istovremeno podseća na njegovu uspeo proteklu deceniju u težnji da otkrije u sebi izrazito angažovanog umetnika. Ali ne samo kao protagonistu savremenog, prolaznog »barikadnog« angažovanja, već u nastojanju da prodre u intimnu, uzbudljivu sferu — pre svega u izrazito bernikovski uravnoteženu, ugladenu, blagu i nenametljivu interpretaciju. Tehnika sitotiska često daje litografske rezultate, skala boja je, takođe, ostala nepromenjena, tako da se ima utisak formalnog likovnog kontinuiteta. Teže je tražiti paralele Bernikove vizije sa sadašnjim trenutkom u svetu: njegov izraziti likovni rukopis se meša, pušta tragove na kolaž-

Samo tako možemo objasniti njegov suvremen razvoj, istovremeno ga razlučiti od tada najavangardnije Skupine 53, koja je suštinu tražila u istim izvorima. Dovjak je sasvim osobeno, doslovno i aktivno zaronio u tematski okvir; da je u drugoj polovini šezdesetih godina započeo (i na kraju mu se povratio) s takozvanom socijalnom groteskom pustih, hladnih željezničkih čekaonica, gde je čovekovo bitisanje pravi paradoks. Intenzivnija veza sa postkubizmom, koji je u Parizu diktirao Anri Lot (Henri Lote), formirala je u Dovjaku značajnu prostorno tektonsku orijentaciju kao i psihološki utemeljenu deformaciju ljudskog lika, što postaje deo njegove, može se reći, »univerzalne radne metode« (po M. Tršaru). Nov smisao dao je i nov, ekspresionistički (takođe i u boji) naglašen motiv savremenog, potrošačkog sveta, s kojim se Dovjak iznova, kao i na početku svog puta (istina sada na drugačiji, otuđen način) susreo. Bogatija narativnost, koja je zamenila ispovest (u pređenju sa njegovim radovima iz 1953—56. godine), razapeta između halucinantne mašte i grotesknosti, s naglašenom karikirajućom dimenzijom, otvorila je nov put u Dovjakovom radu. Širenjem ranijeg stvaralačkog područja, uobličava konstruktivne prostorne sheme s određenom osobinom, takođe, uslovljenom motivom. Da je imao još vremena pred sobom sigurno bi slobodnije i angažovanije zaživeo u današnjem trenutku. Čini se da je Dovjak svestan prolaznosti i svoje produktivnosti ostavio svoje delo u svojoj osobenosti da se srazmerno i predstavi.

ni aplikacijama, koje proističu iz svakodnevnog — bremenitog, ali elastičnog, samog sebi dovoljnog sveta. Bernik jeste i ostaje romantičar koji uvek zna prevazići težinu događaja s kojima se mora, posredno ili neposredno susretati. Teret će zameniti pukim slučajem: sluh za reistične, konceptualističke, kao i izrazito značenje simboličke dimenzije, otkrivamo na svakom koraku. Gledano iz tog ugla, očividno je da su njegove izražajne mogućnosti neomeđene i u konačnom cilju neopredeljene. Tu, međutim, nastaje toliko sporna (ali neosporna) suština Bernikovog likovnog izraza: do kog se stepena opredelio kao savremeni umetnik, tako da se razotkrije ili još više zaogrme, naglasi bleštavu enigmatičnu formu s blagim prizvukom neodređenog nemira, neizvesne slobode.

Skopje

Izložba društva likovnih umetnika Makedonije

Umetnička galerija

Sonja Abadžieva Dimitrova

Poslednjih nekoliko godina, susret sa izložbama Društva likovnih umetnika Makedonije, znače u izvesnom smislu i sudaranje sa jednim paradoksom, sa jednom postojećom antilogičnom situacijom — povećanjem broja članova DLUM-a, opada njihov interes za prezentovanje na godišnjim izložbama. Ono što zabrinjava u ovakvoj konstataciji, nije toliko smanjenje broja zainteresovanih umetnika, koliko izoliranje već likovno-estetski opredeljenih ličnosti u našoj savremenoj umetnosti, onaj deo što nas je u momentu ili ranije zastupao u Jugoslaviji i van granice. Tako, među 59 učesnika (Društvo broji 126 članova) zastupljenih sa 110 dela, nedostaju dela: Mazeva, Šijaka, Čemerskog, Lulovskog, Frangovskog, Avramovskog, Velkova, Kalčevskog, Naumovskog, Koca, Grabula, Hadži-Boškova, Manevskog, Poposkog, Todorovskog itd. Za ovo isuviše škrto prezentovanje, neadekvatno stanju u makedonskoj likovnoj umetnosti, svakako postoje više razloga (poznatih i nepoznatih), uglavnom individualnog karaktera. Kao i na svim izložbama društva u Jugoslaviji, kada su privilegije za sve članove iste, neizbežne su velike amplitude u oscila-

cijama vrednosti: heterogenost, stereotipnost i neujednačenost. Mislim da je ovoga puta još jedan momenat vrlo karakterističan, koji se nameće svojim pozitivnim efektom: izrazita nadmoć mladih umetnika, koji u datoj konstelaciji imaju prioritet: u pogledu stilskog repertoara, idejnoestetske orijentacije i likovnog prosede. Njihov mladalački entuzijazam, svežina i smelost, iskreni dijalog sa današnjicom, skoro da su najupečatljiviji i najzбудljiviji momenti izložbe. Raznovrsnost likovnih pravaca i varijacija unutar njih nisu u stanju da korigiraju osećaj nedorečenosti i osrednjih vrednosti, baš radi odsustva najizrazitijih predstavnika opredeljenih stilskih kretanja. Apstraktna umetnost, iz aspekta likovnoestetskog kvaliteta, čini se da je podređena daleko raznovrsnijoj figurativnoj ekspresiji. U tom smislu, čak i u ovom parcijalnom prikazu koji je anemično indikativan, možemo se ubediti da susrećemo poslednje ostatke enformela i bleđi odsjaj nekih oblika apstrakcije.

Nekoliko umetnika izlažu brižljivo odabrana dela, koja smo imali moguć-

nosti da vidimo na njihovim samostalnim izložbama i drugim grupnim nastupima, sa karakteristikama relevantnim njihovim već poznatim plastičnim istraživanjima. Tako, Rodoljub Anastasov, delikatno sugerira implicitno izraženo verovanje u konstantnom izazovu prošlosti. Spase Kunovski je sav u tihoj kontemplaciji, u razmišljanju o devalvaciji trajnosti stvari. U velikom »Nemom diptihu« Taneta Atanasovskog-Garskog, pulsiraju dinamične ideje razvučenog psihodeličkog štimunga.

Htela bih i ovoga puta da ukážem na inventivnu vizuelnu radoznalost što uvlači Dušana Perčinkova u stalno sveže duhovne horizonte. Vasko Taškovski u slici »Zaustavljeno kretanje« (za razliku od njegove druge izložene slike »Orogenska mašina«), nudi nam prijatnu šetnju kroz ezoterične horizonte u nedogled, obilveni više u kosmičkosomnabulskoj, nego u ovozemaljskoj atmosferi. »Neobična civilizacija« Dimitra Stojčevskog sva je u igri slučaja i intencionalnosti i uspeva da nas odvuče u nespokojnoj besedi jednog introvertnog sveta. Đoko Matevski zadržava asocijativno-uznemirujuću klimu, sa tendencijom da postigne maksimalnu suptilnost likovnog saopštavanja. Dvojnost svoje psihološke pro-

blematike, Risto Mijalkoski je ipak kamuflirao u vrlo koherentnu finalnu viziju. Aleksandar Risteski ovog puta uzdržanje uzdiže svoj lament nad robustnim predelima Makedonije, u kojima još uvek šapuću stara predanja. Agresivni delirijum Kirila Efreмова prikazuje bića u stanju deklamatorski intonirane konvulzije. Delikatna likovna ekspresija Doneta Miljanovskog i pored otvorenosti hromatske skale, u konfliktu je sa nedovoljno savladanom zanatskom veštinom. Vasil Vasilev kao da obmanjuje vajarску formu na račun brojnih detalja, linearnih i kolorističnih intervencija. Boris Nikoloski ponovo se vraća interesantnim, skrčavim i rustičnim oblicima, koje mu široko nudi rodna gruda. Bogdan Musović izražava interes za jednostavne plastične solucije, bliske ready-made objektima i multiplima. Među ostalim učesnicima spomenimo još: Gavrovskog, Gligorovu, Kondovskog, Kodžomana, Krmova, Martinovskog, Pavlovskog, Spirosku, Temkovu, Šemova, Bečarevskog i Koneskog. Na kraju da ne zaboravimo naglasiti da je prvi put u istoriji DLUM-ovih prezentiranja, izražena naglašena briga za maksimalnu dokumentovanost likovnotehničku obradu kataloga.

IV svetska galerija karikatura

Muzej savremene umetnosti

Sonja Abadžieva Dimitrova

Sve veći odziv karikaturista iz više desetina zemalja sveta, kao i proporcionalan interes publike, potvrđuje opravdanost postojanja ove jedinstvene stalne likovne manifestacije međunarodnog karaktera u Skopju (u organizaciji Muzeja savremene umetnosti i redakcije humoristično-satiričnog lista »Osten«).

Izgleda da smeh najspontanije i najiskrenije zblizuje ljubitelje iskre duha-tvorca karikatura. Zbog toga se drugačije i ne može shvatiti samoinicijativni dolazak 60 učesnika na dan otvaranja IV svetske galerije karikatura u Skopju.

Na postavljeno, dosta širokogrudno pitanje: »Zašto?«, odgovorilo je preko 300 karikaturista. Kao i prethodnih godina, a čini se ove najviše, kroz prostorije u kojima je aranžirana karikatura, sve manje se susreću nasmehana lica. Nema »onog vedrog smeha koji čisti dušu kao tragedija, gledajući tragiku ovog sveta kroz harmoniju suza«, kao što je lucidno primetio Anton Gustav Matoš. Moguće je da su i tvorci »smešne štampe« zauzeli naglašeno angažovan stav prema svim problemima i pitanjima današnjice, često lišen humora ili satire. Na ovogodišnjoj izložbi, inspiracija se kretala od biblijskih tema do rata u Vijetnamu i Minhenske olimpijade: na jedno pitanje stotinak odgovora, najčešće političkih i socijalno angažovanih. Taj znak pitanja, to »zašto?« prati čoveka

od rađanja, muči ga tokom celog života i kao što je primetio jedan karikaturista, gasi se definitivno sa smrću; javlja se kao tovar, kao zamka, kao bol ili grč. U ovom pesimistički intoniranom svetu, tužnom, izmučenom, morbidnom, kojeg nam ovog puta pružaju karikaturisti iz preko 40 zemalja, horizonti prema izlazu su mutni, perspektive nedokučive. Savršeni mehanizmi — kompjuteri i atomske bombe prete da unište svoga stvaraoča. Ljudski mozak, kao destruktor u očima karikaturista, često je predmet poigravanja i u toj igri biva izbačen kao nepotrebno breme. Crtana misao, široko eksponirana u svim dnevnim, nedeljnim i mesečnim publikacijama, u animiranim TV reklamama i crtanim filmovima, paralelno postavljena sa najozbiljnijim političkim, socijalnim, ekonomskim, kulturnim i umetničkim događajima ima težak i odgovoran zadatak, značajnu misiju, što ovoga puta, čini se, nije do kraja realizovano. Od karikature se traži duhovitost, inventivnost, lucidnost, a u isto vreme likovno-estetska izražajnost i originalnost ideje. Samo sinteza svih ovih elemenata čini karikaturu u pravom smislu reči potpunom. Na kraju, zašto da ne zloupotrebimo misao Petra Džadžića: »Humor i satira su test za opšti nivo kulture jedne nacije«.

Posle »Zašto?« tema sledeće izložbe biće »Današnji mit«.

Vasil Vasilev

Centar za kulturu i informacije grada Skopja

Slobodanka Parlič-Barišić

U izložbenim prostorijama Centra za kulturu i informacije grada Skopja, tokom meseca oktobra prošle godine bila je otvorena samostalna izložba mladog skulptora Vasila Vasileva. Tom prilikom umetnik nam je prikazao jedan mali, retrospektivni presek portreta u svom dosadašnjem opusu, temu koja zauzima značajno mesto u njegovom likovnom stvaralaštvu i kojoj se umetnik često i sa osobenom ljubavlju posvećuje.

Novija dela, koja su nam sada prezentirana po prvi put, zadržavaju logični kontinuitet sa onim što znači umetničko credo još od vremena kada je Vasilev počeo da stvara kao skulptor, potvrđujući na taj način već stvorenu nužnu konstataciju da Vasilev sa jednom takvom vrstom kreativnosti zauzima posebno, specifično mesto u savremenoj makedonskoj skulpturi. U tom smislu on se ne povezuje sa stilskim ili tematskim osobenostima prisutnim u skulptorskim istraživanjima bilo kog makedonskog skulptora starije ili mlađe generacije.

Dvadesetak skulptura — portreta, rađenih isključivo u drvetu, rezultiraju dvema evidentnim namerama umetnika: prvo, da se sasvim posveti drvetu i da se delo ostvari u silnom sudaru umetnika i materije, gde

je naglašen svaki udarac dleta, svaki rez i svi simboli, i drugoj, da u prirodnoj fakturi drveta pronađe njegov identitet i svoje refleksije i da jednostavnim intervencijama usmeri to međusobno dejstvo čoveka i materijala.

U tom svom postupku, Vasilev se oslanja na mistiku formi primitivne skulpture, na toteme indijanske tradicije i na afričku nacionalnu plastiku, sa karakteristikama monumentalnosti, kaskadne prelomljenosti formi i ispupčenosti volumena. Oblik lica Vasilev najčešće stvara apliciranjem samo fragmenata portreta, postižući dominantan efekat i osobenost specifičnim postavljanjem jabučnih kosti, frizure i brade. Patina, koja se pri tome često nanosi na drvo, naročito senzibilizira fakturu materijala, stvarajući tople i za drvo neke nove i neočekivane efekte. Izložba je obuhvatila i izbor crteža i kolaža koji, sa upečatljivom igrom forme i kolorita dočaravaju osnovne karakteristike dela Vasileva kao skulptora.

Ovakvim građenjem svog likovnog izraza, Vasilev s pravom zauzima jedno od vidnih mesta u savremenoj makedonskoj skulpturi.